

УДК 101.9

Менжулін В. І.

ФІЛОСОФСЬКА «КОНТРАБАНДА»: АВТОБІОГРАФІЧНИЙ, БІОГРАФІЧНИЙ І ПСИХОАНАЛІТИЧНИЙ АСПЕКТИ

У статті розвинуто думку відомого сучасного філософа Б. Вальденфельса про те, що зараз існує потреба не так у героях розуму, як у його «контрабандистах». Автор намагається довести доцільність проєкції такої метафори на філософів. З цієї метою він розглядає найпоширеніші визначення філософії та уявлення про філософів, аналізує досвід власної історико-філософської діяльності (зокрема у галузі історико-філософської біографістики й історії психології та психоаналізу), а також пропонує специфічну типологію філософів.

Ключові слова: філософія, філософ, біографічний підхід, психоаналіз.

Історія світової думки насичена спробами виокремити певну «чисту філософію», тобто представити любов до мудрості як таке заняття, що має свій цілком самобутній та раз і назавжди встановлений предмет, свої самодостатні методи, свій фіксований дисциплінарний та інституційний статус, а також своїх ексклюзивних представників. Утім, реальний хід історії раз за разом демонструє проблематичність цього задуму. (Згадаймо хоча б, наскільки заплутаними є взаємини філософії з літературою¹.) Особливо проблематичний він за сучасних умов, адже, за влучним висловом Бернгарда Вальденфельса, зараз існує потреба не так у героях розуму, як у його «контрабандистах» [1, с. 114]. Слідуючи за цим впливовим сучасним *філософом*, вважаємо доцільним уважніше поглянути крізь призму його метафори й на саму філософію. А оскільки проведення аналогії між філософією та контрабандою може бути сприйняте як докір або навіть звинувачення на адресу першої, то перш ніж примножувати аргументи на користь існування між ними тісного зв'язку, ми просто-таки не маємо права не спроєкувати це порівняння на власну діяльність.

Оскільки наші дослідження мали та мають здебільшого міждисциплінарний (тобто межо-

вий, прикордонний і транскордонний) характер, у них можна виявити багато елементів інтелектуальної «контрабанди». Наприклад, ми шукали філософські аспекти в інтелектуальній спадщині такого, здавалося б, надзвичайно далекого від філософії київського психолога і психіатра кінця XIX – початку XX ст., як Іван Сікорський [14], а також намагалися показати, що його сумнозвісний (на думку багатьох – печерний) антисемітизм (який найяскравіше проявився у справі Бейліса) є сенс розглядати як наслідок некритичного перенесення у судочинство та політику деяких уявлень, що були дуже популярні у цілком респектабельній академічній науці тих часів [8]. У житті й діяльності молодшого сучасника та колеги Івана Сікорського (Карла Густава Юнга) нас зацікавили найтісніші аспекти, вивчення яких, на думку його прихильників, перебуває за межею дозволеного [9]. Ми також доклали чимало зусиль, щоб довести необхідність залучення екстратекстуальних (біографічних) аспектів до історико-філософських досліджень – усупереч поширеному серед професійних істориків філософії прагненню обмежитися текстуальним й інтертекстуальним аналізом та ухилитися від розгляду зв'язку текстів філософів з їхнім життям, адже пошуки такого зв'язку, як вважає чимало представників традиційної історіографії філософії, – це не що інше, як справжня контрабанда [11].

Що стосується психоаналізу Зигмунда Фрейда, вивченню історії якого теж присвячені деякі з наших праць, то він, як нам поступово ставало

¹ Численним взаємопереходам, котрі існують між філософією та літературою, було приділено чимало уваги на Міжнародній науковій конференції «Філософія і література: міждисциплінарний діалог», що відбулася у жовтні 2009 р. у НаУКМА. Схожу проблематику відображено й у колективній монографії, співавторами якої стали деякі з учасників тієї конференції [6].

все зрозуміліше, може посприяти проясненню суті й хоча б частковій легітимзації «філософської контрабанди» двічі. Передусім фрейдизм цікавий як приклад *змішаного* дискурсу, який, за влучним висловом Поля Рікера, «перешкоджає психоаналізу схилитися на бік науки про природу» і «тією самою мірою не дозволяє йому стати на бік семіології» [16, с. 262]. У низці публікацій ми намагалися розвинути цю думку, демонструючи, що такий дискурс дав З. Фрейду змогу представити свої не до кінця відрефлексовані філософські погляди, індивідуально-психологічно вмотивовані дії та релігійно-міфологічно забарвлені фантазії як науково-природничі закони, які він нібито відкрив у результаті ретельних емпіричних спостережень (див., напр.: [11; 13]). Ефектно закамouflьоване балансування між філософією, літературою, міфологією та медициною, тобто контрабандний характер психоаналізу (тонко помічений ще Томасом Манном у привітальній промові з нагоди 80-річчя його засновника [7]), – секрет тривалого успіху Фрейдівського проекту.

Однак психоаналіз може мати для нас користь не тільки як яскравий та успішний, але все ж таки одиничний приклад інтелектуальної «контрабанди», а ще і як інструмент для опису цього феномену в цілому. Одна з центральних тез фрейдизму полягає в тому, що численні критично важливі для людини мотиви витісняються у несвідоме, а потім якщо й повертаються у свідомість, то лише долаючи опір, зазнаючи цензурування, вторинної обробки й таких істотних викривлень, як зміщення акцентів, згущення, розщеплення, поляризація тощо. Легко помітити, що несвідоме у цьому разі дуже схоже на контрабандиста, а терміни, за допомогою яких фрейдизм описує контрабандне переміщення несвідомих мотивів у свідомість, тією чи іншою мірою можуть бути використані для опису процесів, що відбуваються як в інтелектуальному світі загалом, так й у філософії зокрема. Наприклад, у філософії і науці з давніх-давен існує безліч шкіл (або дисциплін), між ними триває безперервний інформаційний обмін, який, проте, далеко не завжди має офіційне схвалення та визнання. Нерідко спроби представників одних шкіл (дисциплін) залучити щось іззовні наштовхуються на вельми сильний опір їхніх «однопартийців», причому часто його під силу подолати лише контрабандно: зміщенням акцентів, згущенням низки сюжетів (ідей, стилів, тем, проблем, принципів, настанов, аргументів, методів, методик та ін.) або, навпаки, їх розщепленням, а іноді й поляризацією (перетворенням на свою протилежність).

Тезу про те, що всередині філософії постійно відбуваються такі контрабандні переміщення,

можна радикалізувати. Здійснивши своєрідний психоаналітичний анамнез філософії до її не завжди усвідомлюваних витоків і засад, спробуємо показати, що спричинена контрабандою транскордонність – зовсім не випадкова, акцидентальна обставина, котра супроводжує історію філософії з якихось другорядних причин, а сутнісна риса, властива філософії ледь не за визначенням і ледь не від народження. Довести це зі стовідсотковою точністю нам, певна річ, не вдасться (хоча б тому, що визначень у філософії існує безліч), але зробити вихідне припущення дещо переконливішим все ж видається можливим – розглянувши кілька дефініцій філософії, що перебувають у широкому обігу і/або визнані у доволі авторитетних колах.

Спочатку наведемо «шкільну» дефініцію, яка є найпоширенішою серед нефілософів (унаслідок її багаторазового відтворення у численних підручниках і довідниках). Ідеться про типове для радянських часів визначення філософії як «науки о *наиболее общих* (курсив мій. – В. М.) законах развития природы, общества и мышления», котре дослівно відтворено в он-лайн-версії тлумачного словника російської мови за редакцією Сергія Ожегова [17], а у дещо модифікованому вигляді міститься у багатьох довідково-енциклопедичних виданнях, що з'явилися в Україні вже після 1991 р. Наприклад, в українському «Філософському енциклопедичному словнику» читаємо: «Філософія – особливий різновид духовної культури, призначення якого полягає в осмисленні *основ* (курсив мій. – В. М.) природного і соціального світу, формоутворень культури і пізнання, людини та її сутності» [20, с. 670]. Цілком логічним наслідком визнання такого універсалістського і засадничого статусу філософії (фактично, відносно всього у світі) є й проголошення її особливих прав щодо інших наукових дисциплін. У словнику С. Ожегова подано таке значення слова «філософія», як «методологические принципы, лежащие в основе какой-нибудь науки» [17], а в українському «Універсальному словнику-енциклопедії» думку про те, що філософія – «область загальних міркувань на тему суті й структури буття», доповнено припущенням, що це можуть бути й «міркування на тему *пограничных* (курсив мій. – В. М.) проблем і основ різних наук (напр., ф. історії, ф. права, ф. математики)» [18, с. 1420].

Самовизначаючись таким чином, філософія, по суті, заявляє про умовність будь-яких міждисциплінарних кордонів і свою готовність перетинати їх без особливих обмежень. Звісно, приймаючи (відкрито чи «за замовчуванням») таку дефініцію, чимало філософів вважає, що вони зовсім не контрабандисти, а носії своєрідного «дипломатичного паспорта» або, скажімо,

представники трансдисциплінарної корпорації, яка має свої легальні філіали в усіх регіонах інтелектуального світу. Але насправді, оскільки в реальній науці існують добре розвинута картографія і дуже жорсткі інституційно-дисциплінарні розмежування, такі претензії філософів спричинюють невдоволення серед представників інших дисциплін: на думку багатьох із них, філософія грішить не до кінця обґрунтованим і, відповідно, не зовсім законним (якщо не шкідливим) втручанням у їхні, як їм принаймні здається, суто внутрішні справи, тобто у ті сфери, в яких вони самі значно компетентніші. У найзагальнішому вигляді це незадоволення всюди-присутністю (що межує з нав'язливою некомпетентністю) філософії відображено у третьому (й останньому) її значенні, наведеному у словнику Ожегова: «Отвлеченные, не идущие к делу рассуждения» [17]. Зрозуміло, в історії філософії та науки можна знайти чимало свідчень того, що насправді, перетинаючи кордони інших дисциплін, філософи нерідко робили їм величезну користь, однак факт залишається фактом: такі міграції філософської думки породжують підозру у тих, хто охороняє інтереси окремих наук («цензорів» або «митників»).

Один зі способів надати цій «контрабанді» порівняно законного та прийняттого для більшості вигляду – здобути визнання (з боку як філософів, так і нефілософів) того, що філософія – це не стільки окрема наука про найзагальніші закони, скільки певна стадія у процесі засвоєння і розвитку тієї чи іншої дисципліни, а найбільш наочним символом настання цієї стадії в «онтогенезі» конкретного представника відповідної дисципліни є набуття ним такого академічного ступеня, як “Ph. D. in...” (доктор філософії з тієї чи іншої галузі). Цю стадію пізнання, на нашу думку, найточніше відображає «епістемологічне» визначення філософії, що бере початок від славетної фрази Сократа «Я знаю, що нічого не знаю». З певними модифікаціями таке розуміння філософії відтворювали й багато інших мислителів – як у давні, так і в новітні часи (наприклад, Нікола Кузанський, який ратував за «вчене незнання», або, скажімо, Бертран Рассел, котрий стверджував, що філософія, на відміну від науки, «становить розмисли про предмети (*matters*), точне знання про які ще неможливе» [15]). Філософи – це такі вчені, які готові постійно перетинати кордон між знанням і незнанням, фактично усе життя провести на цій найтоншій і найгострішій грані. У цьому – їхня основна відмінність від решти вчених, котрі наполегливо тримаються за статус знавців, компетентних фахівців, тому наважуються на перехід у невідоме значно рідше. «Середньостатистичному науковцеві» (наприклад, тому, хто сконцентрувався на

викладанні) достатньо здійснити такий перехід лише одного разу – у дисертації, яка продемонструє, що у своїй галузі він став не просто знавцем уже відомого (цим може пишатися й магістр з тієї самої галузі), а й тим, хто хоча б на одній невеличкій ділянці перейшов межу між відомим і невідомим. Це й буде приводом для присвоєння йому звання доктора філософії у цій галузі. У науці, коли розглянути її як надіндивідуальне утворення, такі стадії також настають. Це, якщо скористатися моделлю Томаса Куна, періоди наукових революцій: коли стара наукова парадигма вже занепала, нова ще не сформувалася, і, відповідно, максимальний розквіт переживає саме філософія [5]. Зовсім не випадково, що такою принципово межовою темою, як пошук критеріїв демаркації, процедур відділення науки від ненауки, збагненого від неосяжного, активно займаються саме *філософи* (скажімо, Людвіг Вітгенштайн, представники Віденського кола, Карл Поппер та ін.). Не випадково також, що Т. Кун, який здобув усесвітнє визнання як філософ, мав освіту фізика¹.

Менш комфортні для представників окремих дисциплін всезагальність і всюдиприсутність філософії, що їх передбачає уже розглянута «шкільна» дефініція, знову зустрічаються у такому її визначенні, котре є ледь не найромантичнішим і найелітарнішим з усіх, які їй коли-небудь давали. Маємо на увазі запропоноване німецьким поетом-романтиком Новалісом і підхоплене елітарним філософом Мартіном Гайдеггером визначення філософії як «ностальгії, тяжіння усюди бути вдома» (див., напр.: [21]). Варіацію цього мотиву можна знайти й у праці Жюльєн Дельоза та Фелікса Гваттарі «Що таке філософія?». На її сторінках філософ постає в образі кочівника, чужинця, який наполегливо практикує детериторіалізацію та ретериторіалізацію думки (див., напр.: [4, с. 90–91, 142]). Однак оскільки у світі думки існує своя топографія чужого (окрім філософії, вона передбачає наявність життєвого досвіду, світоглядів, міфів, релігій, ідеологій, мистецтв, технологій і наук), свої кордони (галузеві, дисциплінарні, факультетські, шкільні, жанрові, стилістичні та ін.) і своя система прикордонного та митного контролю (дипломи, внутрішньоцехове визнання й ін.), філософові, принаймні якщо він визнав себе чужинцем, котрий прагне усюди бути вдома, уникнути дій, що можуть бути витлумачені як контрабандні, не вдасться.

¹ Докладніше тезу про філософію як стадію пізнання у будь-якій галузі та пов'язану з цією тезою думку про те, що багато по-справжньому видатних філософів були першокласними фахівцями не лише у філософії (тобто не «чистими філософами», а радше «подвійними агентами» або, якщо повернутися до метафорики Б. Вальденфельса, «партизанами» чи «контрабандистами» розуму [1, с. 114]), ми обґрунтовували у своїх попередніх публікаціях (див., напр.: [10; 19]).

Здавалося б, таке «топографічне» утруднення долається іншим (значно старовиннішим) розумінням філософії – як метафізики. Справді, це визначення доволі чітко окреслює межі філософії, рішуче відокремлює її від усіх інших сфер буття і спеціальних дисциплін, що вивчають ці сфери. Проте, як з'ясовується, і в такому разі загроза контрабанди не зникає. По-перше, серед провідних філософів і філософських шкіл у новітні часи розпочалося справжнє змагання за подолання метафізики, її демонтаж, деструкцію або деконструкцію (діалектичний матеріалізм, прагматизм, аналітична філософія, Фрідріх Ніцше, Мартін Гайдеггер, Жак Дерріда, Юрген Габермас та ін.). По-друге, навіть повертаючись до тих часів, коли «філософія як метафізика» мала широке визнання, ми помічаємо каверзу: у будь-яких (зокрема й найабстрактніших і найвідстороненіших) міркуваннях філософів-метафізиків були наявні *неусувні* сліди належності авторів цих міркувань до тих чи інших шкіл, конфесій, історичних епох, культур, дискурсів, мовних або соціальних груп, політичних партій, психологічних чи фізіологічних типів та багатьох інших не зовсім метафізичних або навіть зовсім не метафізичних сфер буття. Метафізик вчить про вічне й надіндивідуальне, але, подібно до справжнього контрабандиста, усіяко намагається приховати від інших і навіть від самого себе той факт, що він обов'язково привносить у свої вчення де-що індивідуальне та часове¹.

Від «метафізичного» можна перейти до ще старовиннішого розуміння, що імпліцитно вміщене у самій етимології слова «філософія». Маємо на увазі найспоковнічніше (і, ймовірно, найглибинніше, тобто власне психоаналітичне) – «еротичне» – визначення філософії як любові до мудрості. Здійснений на самому початку давньогрецької філософії акт детронізації колись безроздільного володаря мудрості (мудреця) її любителем (філософом) – своєрідна психоаналітична «першосцена» або навіть акт «батьковбивства», який визначив усю подальшу історію філософії та її контрабандний характер. Усвідомлення любителем мудрості того факту, що між ним і Софією завжди існуватиме межа, що на безроздільне володіння нею накладено табу, багаторазово підсилює його прагнення до неї. Могутня еротична напруга, яка виникає внаслідок цього, знов і знов підштовхує філософа до пошуків можливості цю межу, хай навіть і незаконно, все ж таки перетнути. Завдяки тому, що мудрість – це такий об'єкт філософського бажання, який ніяк не вдається схопити повністю, ми маємо історію філософії, котра триває вже

понад два з половиною тисячоліття. Найкращою запорукою того, що ця історія матиме продовження й у майбутньому, якщо говорити у найзагальніших термінах, є збереження двох зазначених полюсів – нездоланої межі й нездоланного бажання її перетнути. Якщо ж придивитися до багатовікового роману філософів із мудрістю пильніше, можна помітити, що його тривалість забезпечують концептуальні персонажі, які відрізняються одне від одного тим, наскільки тонко вони відчують цю межу і якою мірою визнають контрабандність її перетину. Щоб прояснити останню думку, спробуємо типологізувати і стисло описати цих персонажів.

Перефразовуючи назву відомої праці Макса Вебера [2], любителів мудрості можна розділити на дві великі групи – «філософи за професією» та «філософи за покликанням». Своєю чергою, серед «філософів за професією» є сенс виокремити дві підгрупи. Одну з них становлять діячі, яких варто умовно назвати «безмежниками». «Безмежник» або не знає, або ж знає, але не звертає жодної уваги на те, що між ним і мудрістю існує нездоланна межа. Він, не соромлячись, заявляє, що повністю розібрався з філософією, цілком нею оволодів і має повне право робити з нею все, що йому заманеться. Наївний «безмежник» навіть не усвідомлює, наскільки смішні й огидні його домагання. Він чимось схожий на такого героя-невдачу драми Олександра Островського «Безприданниця», як Карандишев. Нічим не краший за Карандишева і його антипод – безсоромний безмежник Паратов. Він робить із об'єктом своєї хтивості все, що хоче, і на якусь мить, здається, навіть його привласнює, однак лише для того, щоб потім, цинічно ним скориставшись, ще цинічніше йому зрадити. Історія філософії імена таких своїх «героїв», як правило, не зберігає, бо вони – легіон вузьколобих начитників-догматиків і безсоромних демагогів-софістів. Утім, їхнє значення недооцінювати не варто. Подібно до Карандишева з Паратовим, які уособлюють найгірші прояви чоловічого потягу до жінки, «філософи-безмежники» демонструють, як *не треба* жадати мудрості, тим самим мимоволі спонукаючи нас шукати витонченіші й гідніші форми та способи любові до неї.

Представники другої підгрупи «філософів за професією», навпаки, чітко усвідомлюють й обстоюють межу між своїми розмислами та мудрістю. Саме ця фундаментальна законослухняність спонукає їх узяти на себе важку і відповідальну місію «прикордонника», який намагається уникати контрабанди у власній діяльності й віднаджувати від такого небезпечного заняття інших. Улюблена фраза «прикордонника» – я не філософ, а лише коментатор (або історик філософії). Замість того, щоб поринати у вир любові

¹ Докладніше цю тезу обґрунтовано у нашій монографії, присвяченій біографічному підходу в історико-філософському пізнанні [11, с. 57–62].

до мудрості особисто, виконавець цієї концептуальної ролі воліє спостерігати за тими, хто, на його переконання, право на таку відважну авантюру все-таки заслужив. Іноді, коли, наполегливо дотримуючись антибіографічної настанови, історик філософії власне про акти любові замовчує, а повідомляє тільки про їх результати (концепти), виходять вельми наукові, але не завжди цікаві дослідження. Іноді, коли, навпаки, усе зведено лише до актів любові та її спонукальних мотивів (тобто бере гору така настанова, як біографічний редукціонізм¹) або коли концепти безоглядно перекручуються, усе взагалі може завершитися «історико-філософською порнографією». Разом з тим зустрічаються надзвичайно цікаві і/або дуже глибокі оповіді про те, які траплялися акти любові до мудрості, хто їх здійснював і появу яких концептів це зумовило. Імена творців таких оповідей, наприклад, Діогена Лаярського, Порфирія, Теодора Гомперца, Куно Фішера або, скажімо, Арсенія Гулиги, історія філософії пам'ятає і шанує, бо в їхній повазі до межі з мудрістю було значно більше любові до останньої, ніж в агресивних і необгрунтованих претензіях на володіння нею, що властиві «безмежникам».

Заслугує на увагу і комплексніший випадок – коли історик філософії, ретельно розглянувши і старанно проаналізувавши, як любили мудрість до нього, все ж таки наважується перетнути заповітну межу. Найяскравіший приклад такої ретельно підготовленої контрабанди – особливий концептуальний персонаж на ім'я «Гегель як історик філософії». Він, звичайно, не догматик і не софіст, його претензії на володіння мудрістю підкріплені хоча б тим, що в них наявне осмислення досвіду усіх його значущих попередників. Тому він підлягає зовсім не висміюванню і презирству, як Карандишев, або огиді та ненависті, як Паратов, а серйозній критиці – критиці, об'єктом якої є не якісь нікчеми, котрі нахабно уявили себе повноправними власниками, панами мудрості, а така фундаментальна спокуса великого розуму, як можливість використовувати свої знання з історії любові до Софії як інструмент для встановлення панлогістського патріархату у взаєминах із нею.

Звісно, реальний Георг Гегель незмірно ширший і складніший за щойно схарактеризованого концептуального персонажа, оскільки є «філософом за покликанням» не меншою мірою, ніж «філософом за професією». Що ж стосується «філософів за покликанням» у цілому, то їх, як і розглянутих уже «філософів за професією», можна умовно розділити на дві підгрупи. Одна з них, на нашу думку, така ж численна, як і перша

підгрупа «професіоналів». Їхні імена теж, як правило, маловідомі, але з іншої причини – значно шляхетнішої. Представники цієї підгрупи, яких назвемо «скромними аматорами», люблять Софію у повному розумінні *здалеку* – подібно до героя, від імені якого написані такі поетичні рядки: «Одергивая юбку на ногах, // ты где-то бродишь в разных городах. // На цыпочках по сцене мировой // мой дух бежит вслед за тобой» [3]. Вони не переймаються, визнають їх любителями мудрості чи ні, їм достатньо ними просто бути. Прекрасно розуміючи, що законними шляхами наздогнати свою кохану вони не зможуть ніколи, але не бажаючи при цьому займатися контрабандою, скромні шанувальники Софії, подібно до героя іншого поетичного шедевра («Незнайомки» Олександра Блока), припускають: якщо їхні зустрічі з нею і відбуваються, то лише уві сні або у стані сп'яніння.

Однак трапляються й зустрічі наяву. Ця рідкісна удача усміхається представникам другої підгрупи «філософів за покликанням», яких інакше як «Філософами» (з великої літери) не назвеш. Ідеться про такого концептуального персонажа, який, по-перше, екстраординарно обдарований і як ніхто готовий до зустрічі з мудрістю від природи (або від Бога), по-друге, упродовж усього життя докладає величезних зусиль задля того, щоб ця зустріч таки відбулася, і, по-третє (*last but not least!*), прямо чи опосередковано визнає, що без контрабандистських ризиків при цьому все одно не обійтися. Тому він, подібно до Піфагора, Платона, Аристотеля, Сенеки, Августина, Авіценни, Аквіната, Кузанця, Мішеля Монтеня, Джордано Бруно, Френсіса Бекона, Рене Декарта, Бенедикта Спінози, Готфріда Ляйбніца, Блеза Паскаля, Джона Локка, Джорджа Берклі, Ісаака Ньютона, Дені Дідро, Жан-Жака Руссо, Григорія Сковороди, Джамбаттіста Віко, Іммануїла Канта, Фрідріха Шеллінга, Георга Гегеля, Огюста Конта, Герберта Спенсера, Карла Маркса, Фрідріха Ніцше, Володимира Соловйова, Освальда Шпенглера, Зигмунда Фрейда, Едмунда Гуссерля, Людвіга Вітгенштайна, Бертра на Рассела, Робіна Коллінгвуда, Вільяма Джеймса, Джона Дьюї, Вальтера Беньяміна, Жана-Поля Сартра, Александра Кожева, Клода Леві-Стросса, Мішеля Фуко, Ролана Барта, Жилія Дельоза, Жака Дерріда, Жака Лакана, Теодора Адорно, Ганса Гадамера, Карла Поппера, Томаса Куна, Юргена Габермаса, Умберто Еко або, скажімо, Славоя Жижека, успішно працює на багатьох суміжних (і не дуже) з філософією нивах (міфологія, алхімія, астрономія, математика, фізика, географія, біологія, медицина, гімнастика, теологія, історія, психологія, філологія, педагогіка, право, економіка, соціологія, антропологія, етнографія, політика, література, поезія, театр, архітектура, му-

¹ Докладніше про антибіографізм і біографічний редукціонізм ідеться в: [11].

зика, кіно та ін.), не боячись принести здобуте там (якщо знадобиться – навіть і контрабандно) в дар Софії, а дари, отримані від неї, принести (знову-таки, якщо знадобиться – контрабандно) туди, звідки прийшов. Саме до такого свого шанувальника, який невпинно за неї бореться і не

втомлюється дивуватися щастю цю боротьбу просто вести, Софія іноді сходить, простягаючи йому свою, знову за О. Блоком, «в кільцях узкую руку». Але тільки іноді й тільки руку, а не руку і серце. Адже серцем вона, як і можна очікувати від Незнайомки, «всегда без спутников, одна».

Список літератури

1. Вальденфельс Б. Топографія Чужого : студії до феноменології чужого / Б. Вальденфельс. – К. : ППС, 2004. – 206 с.
2. Вебер М. Наука как призвание и профессия / М. Вебер // Избранные произведения / М. Вебер. – М. : Прогресс, 1990. – С. 707–735.
3. Вознесенский А. А. Беатриче / А. Вознесенский // Иверский свет. Стихи и поэмы / А. Вознесенский. – Тбилиси : Мерани, 1984. – С. 213.
4. Делёз Ж. Что такое философия? / Ж. Делёз, Ф. Гваттари. – М. : Ин-т экспериментальной социологии ; СПб. : Алетейя, 1998. – 286 с.
5. Кун Т. Структура научных революций / Т. Кун. – К. : Port-Royal, 2001. – 226 с.
6. Людина в часі : (філософські аспекти української літератури XX–XXI ст.) / НАУКМА ; упоряд. : В. Моренєць, М. Ткачук. – К. : Університет. вид-во ПУЛЬСАРИ, 2010. – 275 с.
7. Манн Т. Фрейд и будущее / Т. Манн // Иностранная литература. – № 6. – 1996. – Режим доступу: <http://magazines.russ.ru/inostran/1996/6/mann.html>. – Назва з екрана.
8. Менжулин В. И. Другой Сикорский : Неудобные страницы истории психиатрии / В. И. Менжулин. – К. : Сфера, 2004. – 490 с.
9. Менжулин В. И. Расколдовывая Юнга : От апологетики к критике / В. И. Менжулин. – К. : Сфера, 2002. – VI, 199, [2] с.
10. Менжулин В. И. Философия с «меркантильной» точки зрения / В. И. Менжулин // Актуальные проблемы духовности : зб. наук. праць. – Вип. 4 (1). – Кривий Ріг : І.В.І., 2002. – С. 183–196.
11. Менжулин В. И. Биографический подход в историко-философскому познании / В. И. Менжулин. – К. : НАУКМА ; Аграр Медіа Груп, 2010. – 455 с.
12. Менжулин В. И. Зигмунд Фрейд між натуралізмом та трансценденталізмом : варіації на тему Блюменберга / В. И. Менжулин // Актуальні проблеми духовності : зб. наук. праць. – Вип. 7. – Кривий Ріг : Видавничий дім, 2006. – С. 67–86.
13. Менжулин В. И. Психобіографічне підґрунтя психоаналітичних відкриттів та поняття «творчої хвороби» / В. И. Менжулин // Наукові записки НАУКМА. Філософія та релігієзнавство. – 2008. – Т. 76. – С. 11–18.
14. Менжулин В. И. Філософські уподобання Івана Сікорського / В. И. Менжулин // Наукові записки НАУКМА. Філософія та релігієзнавство. – 2005. – Т. 37. – С. 71–77.
15. Рассел Б. Что такое философия? : Интервью 1959 г. / Б. Рассел, А. Уайэтт. – Режим доступу: <http://lib.rus.ec/b/45281/read>. – Назва з екрана.
16. Рикёр П. Конфликт интерпретаций. Очерки о герменевтике / П. Рикёр. – М. : Медиум, 1995. – 416 с.
17. Философия // Толковый словарь Ожегова. – Режим доступу: <http://www.ozhegov.ru/mbukva/56946.html>. – Назва з екрана.
18. УСЕ : Універсальний словник-енциклопедія / [М. Попович (голова редкол.), Б. Антоняк (авт. текстів і пер.)]. – 2-ге вид., допов. – К. : Всеуито, 2001. – VII + 1575 с.
19. Філософська освіта в Україні : історія і сучасність : колективна монографія / за ред. М. Л. Ткачук. – К. : Аграр Медіа Груп, 2011. – С. 289–303.
20. Філософський енциклопедичний словник / НАН України ; Інститут філософії ім. Г. С. Сковороди ; [В. І. Шинкарук (голова редкол.)]. – К. : Абрис, 2002. – 742 с.
21. Хайдеггер М. Основные понятия метафизики / М. Хайдеггер // Вопросы философии. – 1989. – № 9. – С. 116–122.

V. Menzhulin

PHILOSOPHICAL “SMUGGLING”: AUTOBIOGRAPHICAL, BIOGRAPHICAL AND PSYCHOANALYTICAL ASPECTS

Bernhard Waldenfels, a known contemporary philosopher, once said that nowadays we need the “smugglers” of reason rather than its heroes. The article elaborates on this thought further. The author tries to prove that the projection of this metaphor on philosophers can be very useful. To achieve this goal he examines a few widespread definitions of philosophy and philosophers, analyses his own research experience (in the fields of philosophers’ biographies and history of psychology and psychoanalysis) and proposes a specific typology to be applied to philosophers.

Keywords: philosophy, philosopher, biographical approach, psychoanalysis.

Матеріал надійшов 21.02.12.